

Sygn. akt I ACa 282/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 11 maja 2017 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie I Wydział Cywilny w składzie następującym:

Przewodniczący: SA Beata Byszewska (spr.)

Sędziowie: SA Robert Obrębski

SO del. Katarzyna Jakubowska-Pogorzelska

Protokolant: sekr. sądowy Izabela Katryńska

po rozpoznaniu w dniu 11 maja 2017 r. w Warszawie

na rozprawie sprawy z powództwa (...) spółka z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w W.

przeciwko E. Z. (1)

o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną

na skutek apelacji pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego Warszawa-Praga w Warszawie z dnia 30 lipca 2015 r., sygn. akt I C 950/10

I. oddala apelację;

II. zasądza od E. Z. (1) na rzecz (...) spółki z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w W. kwotę 2700 (dwa tysiące siedemset) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym.

Katarzyna Jakubowska-Pogorzelska Beata Byszewska Robert Obrębski

Sygn. akt. I ACa 282/16

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 30 lipca 2015r. Sąd Okręgowy Warszawa- Praga w Warszawie

I. uznał za bezskuteczną w stosunku do (...) sp. z o.o. w W., której przysługują względem M. Z. (1) wierzytelności stwierdzone:

- wyrokiem Sądu Rejonowego dla m. st. Warszawy w Warszawie, IX Wydział Gospodarczy z dnia 8 lipca 2009r. w sprawie IX GC 458/08 i wyrokiem Sądu Okręgowego w Warszawie, XXIII Wydział Gospodarczy Odwoławczy z dnia 14 kwietnia 2010r. w sprawie XXIII Ga 60/10 w kwocie 98.744,50 zł, zaopatrzonych w klauzulę wykonalności,

- wyrokiem Sądu Okręgowego w Warszawie, XVI Wydział Gospodarczy z dnia 29 kwietnia 2009r. w sprawie XVI GC 124/08 i wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Warszawie, I Wydział Cywilny z dnia 20 sierpnia 2010r. w sprawie I ACa 173/10 w kwocie 814.565 zł,

umowę zawartą w dniu 14 kwietnia 2009r., sporządzoną aktem notarialnym rep. Nr (...) przed notariuszem T. B. w W., pomiędzy M. Z. (2) i M. Z. (1), a E. Z. (1), obejmującą darowiznę nieruchomości gruntowej, położonej w J., gmina P., dla której Sąd Rejonowy w Grójcu, V Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą KW nr KW Nr (...),

II. zasądził od E. Z. (1) na rzecz (...) sp. z o.o. w W. kwotę 8.555 zł tytułem zwrotu kosztów procesu, w tym kwotę 3.600 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

Powyższy wyrok zapadł po dokonaniu przez Sąd Okręgowy następujących ustaleń faktycznych i rozważań prawnych:

Na mocy umowy darowizny zawartej w formie aktu notarialnego pomiędzy M. Z. (2) i jej mężem M. Z. (1), a pozwaną E. Z. (1) – matką M. Z. (1), w dniu 14 kwietnia 2009 r., pozwana stała się jedyną właścicielką nieruchomości położonej w miejscowości J., gmina P., stanowiącej działkę gruntu oznaczoną nr (...)o pow. 5.500 m².

M. Z. (1) jest dłużnikiem (...) Sp. z o.o. z siedzibą w W. na łączną kwotę 977.014,50 zł wraz z kosztami procesu. Powódka w stosunku do dłużnika, który do 2003 r. był jednym z członków zarządu spółki (...).M. (...) sp. z o.o. i ponosił odpowiedzialność za jej zobowiązania na zasadach określonych w art. 299 k.s.h., podjęła działania mające na celu potwierdzenie i wyegzekwowanie należnych jej kwot. Skierowanie powództw na drogę sądową poprzedziło pisemne wezwanie dłużnika pismem z dnia 13 grudnia 2005 r.

Wyrokiem z dnia 14 kwietnia 2010 r. Sąd Okręgowy w Warszawie oddalił apelację pozwanego M. Z. (1) od wyroku Sądu Rejonowego dla m. st. Warszawy w Warszawie z dnia 8 lipca 2009 roku, na podstawie którego zasądzono na rzecz powodowej spółki (...) Sp. z o.o. z siedzibą w W. kwotę 98.744,55 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 17 czerwca 2003 r. do dnia zapłaty oraz zwrot kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego w łącznej kwocie 8.559 zł, a nadto zasądził kwotę 1.800 zł tytułem kosztów w postępowaniu apelacyjnym.

Dnia 16 kwietnia 2010 r. wyrokowi Sądu Okręgowego w Warszawie została nadana klauzula wykonalności, na podstawie której wierzyciel spółka (...) Sp. z o.o. z siedzibą w W. pismem z dnia 21 kwietnia 2010 r. wystąpił do Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym dla Warszawy – Śródmieścia w Warszawie z wnioskiem o wszczęcie i przeprowadzenie postępowania egzekucyjnego przeciwko dłużnikowi M. Z. (1) celem ściągnięcia należności objętych tytułem wykonawczym. Komornik Sądowy w nawiązaniu do wniosku egzekucyjnego poinformował powódkę, że na podstawie informacji z Urzędu Skarbowego dłużnik w dniu 14 kwietnia 2009 r. w drodze umowy darował działkę o powierzchni 5.500 m² znajdującą się w miejscowości J..

Ponadto wyrokiem z dnia 20 sierpnia 2010 r. Sąd Apelacyjny w Warszawie I Wydział Cywilny, sygn. akt I ACa 173/10 oddalił apelację pozwanego M. Z. (1) od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie XVI Wydział Gospodarczy z dnia 29 kwietnia 2009r., sygn. akt XVI GC 124/08, na podstawie którego zasądzono na rzecz powodowej spółki (...) Sp. z o.o. z siedzibą w W. kwotę 814.565 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 16 października 2002 r. do dnia zapłaty oraz zwrot kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego w łącznej kwocie 47.946 zł, a nadto zasądził kwotę 5.400 zł tytułem kosztów w postępowaniu apelacyjnym. Na podstawie ww. tytułu wykonawczego komornik sądowy przy Sądzie Rejonowym w Piasecznie T. R. (1) wszczął postępowanie egzekucyjne za sygn. akt TR KM 581/10, zaś komornik sądowy przy Sądzie Rejonowym dla Warszawy Śródmieścia w Warszawie B. M. wszczął postępowanie egzekucyjne z pozostałych składników majątku dłużnika, a sprawie nadano sygnaturę KM 665/11.

Dłużnik M. Z. (1) – według stanu na dzień 4 lipca 2011 r. i – był współwłaścicielem wraz z żoną M. Z. (2) w 7/10 części nieruchomości położonej w miejscowości M., gmina L., stanowiącej niezabudowaną działkę gruntu nr (...) o powierzchni 11.154 m², dla której Sąd Rejonowy w Piasecznie prowadzi księgę wieczystą KW nr (...). Po ustanowieniu z mocy prawa rozdzielności majątkowej między małżonkami - wskutek orzeczonego w 2013 r. rozvodu - udział M. Z. (1) w ww. części nieruchomości wynosi 35/100. Współwłaścicielami pozostałej części 3/10 nieruchomości pozostają małżonkowie T. R. (2) i B. R. (2). Na powyższej działce została ustanowiona:

1) hipoteka umowna zwykła do kwoty 300.000 zł na rzecz (...) sp. z o.o. w W. tytułem zabezpieczenia kredytu udzielonego w dniu 1 września 1999 r. przeznaczonego na sfinansowanie bieżących procesów gospodarczych,

2) hipoteka kaucyjna do kwoty 750.000 zł na rzecz (...) sp. z o.o. w W. obciążająca udział 7/10 części stanowiącej własność M. i M. Z. (2) tytułem zabezpieczenia spłaty wierzytelności,

3) hipoteka umowna zwykła do kwoty 1.000.000 zł na rzecz E. Z. (2) z tytułu zabezpieczenia spłaty wierzytelności wynikającej z umowy pożyczki z dnia 28 grudnia 2006 r., zmienionej aneksem z 29 grudnia 2006 r.

Powódka wniosła w 2010 r. do tut. Sądu powództwo o uznanie względem niej za bezskuteczną czynność prawną M. Z. (1) polegającą na ustanowieniu hipoteki zwykłej w kwocie 1.000.000 zł na te same nieruchomości tytułem zabezpieczenia wierzytelności dłużnika o zwrot kwoty pożyczki. Sprawę zarejestrowano pod sygn. akt I C 1015/10.

Ponadto w dziale III ww. nieruchomości znajdują się ostrzeżenia o wszczęciu egzekucji należności pieniężnej z udziału nr (...) wynoszącego 7/10 części nieruchomości (przysługującemu wówczas na zasadach ustawowej wspólności małżeńskiej M. i M. Z. (2)):

- na wniosek wierzyciela B. R. (2), prowadzonej przez komornika sądowego przy Sądzie Rejonowym w Piasecznie T. R. (1), sygn. akt TR KM 249/10 na podstawie tytułu wykonawczego – wyroku Sądu Rejonowego dla Warszawy M. w W. z dnia 12 marca 2009 r. (II C 286/08) i wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 22 kwietnia 2010 r. (V CA 318/10) oraz

- na wniosek wierzyciela (...) sp. z o.o. w W., prowadzonej przez komornika sądowego przy Sądzie Rejonowym w Piasecznie T. R. (1), sygn. akt TR KM 573/10 na podstawie tytułu wykonawczego – wyroku Sądu Rejonowego dla m.st. Warszawy w Warszawie z dnia 8 lipca 2009 r. (IX GC 458/08) i wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 14 kwietnia 2010 r. (XXIII GA 60/10) oraz wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 29 kwietnia 2009 r., XVI GC 124/08.

Dłużnik M. Z. (1) posiada również zobowiązania wobec wierzyciela B. R. (2) stwierdzone:

- wyrokiem Sądu Rejonowego dla Warszawy – Mokotowa w Warszawie z dnia 16 września 2009 r. na kwotę 34.808,68 zł (II C 201/09) i wyrokiem z dnia 10 stycznia 2011 r. Sądu Okręgowego w Warszawie, V Ca 2561/10 ,

- wyrokiem Sądu Rejonowego dla Warszawy – Mokotowa w Warszawie z dnia 12 marca 2009 r. na kwotę 53.221,91 zł (II C 368/08) i wyrokiem z dnia 22 kwietnia 2011 r. Sądu Okręgowego w Warszawie, V Ca 318/10. Na podstawie ww. tytułu wykonawczego komornik sądowy przy Sądzie Rejonowym w Piasecznie T. R. (1) wszczął postępowanie egzekucyjne za sygn. akt TR KM 249/10.

Dłużnik M. Z. (1) od 2009 r. zbywał przysługujące mu udziały w spółce (...) sp. z o.o., zaś posiadane przez niego udziały w (...) sp. z o.o. nie przedstawiają żadnej wartości wobec zaprzestania prowadzenia przez spółkę działalności i długoletni konflikt między członkami zarządu.

W toku postępowania o wyjawienie majątku przed Sądem Rejonowym dla Warszawy – Mokotowa w Warszawie w sprawie II Co 2959/10, M. Z. (1) złożył wykaz, z którego wynikało, iż nie posiadał – poza nieruchomością w M. oraz udziałami w spółkach (...) sp. z o.o. i (...) sp. j. – żadnego innego majątku nieruchomego. W postępowaniu za sygn. akt II Co 1211/14 wszczętym w trybie art. 913 k.p.c. zaś oświadczył, że jest osobą bezrobotną, nie posiadającą jakiegokolwiek innego majątku, z którego powódka mogłaby się zaspokoić. W toku postępowania egzekucyjnego przed komornikiem sądowym przy Sądzie Rejonowym w Piasecznie T. R. (1) ponadto ustalono, iż jedynym składnikiem majątku M. Z. (1), dla którego może być skutecznie prowadzona egzekucja jest jego udział 35/100 w części nieruchomości opisanej w KW nr (...).

Wartość rynkowa nieruchomości w M. oznaczonej w KW (...) wyniosła - na podstawie operatu szacunkowego z 27 czerwca 2011 roku - 3.843.900 zł. W dniu 30 lipca 2014 r. w toku postępowania egzekucyjnego dokonano oszacowania

wartości przypadającego na M. Z. (1) udziału 35/100 części nieruchomości i ustalono, iż wynosi on 956.700 zł. Z decyzji Naczelnika Urzędu Skarbowego udział 1/2 w nieruchomości w J. wyceniono na kwotę 9.000 zł.

Wyrokiem z dnia 18 maja 2012 r. Sąd Okręgowy Warszawa – Praga w Warszawie uznał za bezskuteczną w stosunku do (...) sp. z o.o. w W. czynność prawną M. Z. (1) polegającą na ustanowieniu aktem notarialnym z dnia 22.06.2007 r. Repertorium A nr (...) hipoteki zwykłej w kwocie 1.000.000zł na nieruchomości położonej w M., dla której Sąd Rejonowy w Piasecznie IV Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą nr. (...), stanowiącej współwłasność na zasadach wspólności majątkowej, w udziale wynoszącym 7/10 części nieruchomości, na rzecz E. Z. (2) tytułem zabezpieczenia wierzytelności o zwrot pożyczki wynikającej z umowy zawartej między M. Z. (1), a E. Z. (2) w dniu 28.12.2006 r. Wyrokiem z dnia 5 kwietnia 2013 r. Sąd Apelacyjny w Warszawie oddalił apelację M. Z. (1) złożoną od powyższego wyroku.

Oceniając zgromadzony w sprawie materiał dowodowy Sąd Okręgowy uznał, że powództwo zasługuje na uwzględnienie w całości.

Sąd Okręgowy wskazał, iż dłużnik odpowiada wobec wierzyciela takim majątkiem, jaki ma w chwili żądania zaspokojenia. Wierzyciel ponosi ryzyko niewypłacalności dłużnika niezależnie od tego, kiedy do takiej niewypłacalności dochodzi. Istotny wyjątek od tej reguły stanowi jednak instytucja skargi pauliańskiej, tzn. gdy zmiany w majątku dłużnika są wynikiem jego świadomego działania na niekorzyść wierzycieli. Pierwszą przesłanką skargi pauliańskiej jest zatem dokonanie przez dłużnika z osobą trzecią czynności prawnej, na skutek której osoba ta uzyskała korzyść majątkową oraz doszło do pokrzywdzenia wierzycieli. Z art. 527 § 2 k.c. można wywnioskować, że do pokrzywdzenia wierzyciela dochodzi wówczas, gdy skutek czynności prawnej dłużnika stał się on niewypłacalny albo stał się niewypłacalny w wyższym stopniu niż był przed dokonaniem czynności. Dłużnik jest niewypłacalny, gdy cały jego majątek nie wystarcza na pokrycie długów. Niewypłacalność ta musi mieć jednak charakter rzeczywisty, a nie hipotetyczny.

W ocenie Sądu Okręgowego, w niniejszej sprawie nie ulegało wątpliwości, że M. Z. (1) wskutek rozrządzenia składnikiem majątkowym, tj. udziałami we współwłasności działki nr (...) (KW (...)) stał się niewypłacalny w wyższym stopniu, niż był przed dokonaniem czynności. Niewypłacalność oznacza bowiem taki stan majątku dłużnika, w którym egzekucja nie może przynieść zaspokojenia wierzytelności pieniężnej przysługującej przeciwko temu dłużnikowi (wyrok SA w Warszawie z 19 listopada 1997 r., I ACa 737/97, Apel. W-wa 1998, nr 4, poz. 36; wyrok SN z 24 stycznia 2000 r., III CKN 554/98, LEX nr 52736).

Ze zgromadzonego materiału dowodowego wynika, że przeciwko dłużnikowi od 2010 r. toczy się co najmniej kilka postępowań egzekucyjnych, które do chwili obecnej nie zakończyły się wyegzekwowaniem należnego świadczenia. Wskazane przez M. Z. (1) z 2010 r. w toku postępowania o wyjawienie majątku udziały w spółkach (...) sp. z o.o. i (...) sp. j., nie przedstawiały żadnej wartości z uwagi na zaprzestanie działalności tychże spółek i trwający od wielu lat konflikt między członkami zarządu. Natomiast w toku postępowania egzekucyjnego przed komornikiem sądowym przy Sądzie Rejonowym w Piasecznie T. R. (1) ustalono, iż jedynym składnikiem majątku M. Z. (1), do którego skierowano skutecznie egzekucję, jest udział 35/100 w części nieruchomości opisanej w KW nr (...). Potwierdził to również dłużnik w 2014 r. w postępowaniu o sygn. akt II Co 1211/14 wszczętym w trybie art. 913 k.p.c. Nie można jednak przy tym pominąć, zdaniem Sądu Okręgowego, iż licytacja nieruchomości (...) w drodze egzekucji w części przypadającej na dłużnika może pozwolić na uzyskanie kwoty przybliżonej do wartości udziału wynikającego z operatu szacunkowego dokonanego na potrzeby postępowania egzekucyjnego, z której to powódka mogłaby się zaspokoić jedynie częściowo, tj. po uwzględnieniu roszczeń innych wierzycieli zgodnie ze sporządzonym w późniejszym czasie planem podziału sumy uzyskanej z egzekucji.

Sąd Okręgowy wskazał, że wysokość przysługującej powódce wierzytelności wobec M. Z. (1) wynosi 977.014,50 zł, a wartość obciążeń tego gruntu przekracza 2.000.000 zł, trudno byłoby uznać, że egzekucja z powyższej nieruchomości może choćby w znacznym zakresie zaspokoić roszczenia powódki.

Odnosząc się do drugiej przesłanki skargi paulińskiej, to jest działania dłużnika ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli, Sąd Okręgowy wskazał, że dłużnik dokonał rozporządzenia składnikiem majątkowym już w toku wszczętych przeciwko niemu postępowań sądowych o zapłatę, gdyż merytoryczne rozstrzygnięcia w sprawach IX GC 458/08 (8 lipca 2009r.) i XVI GC 124/08 (29 kwietnia 2009 r.) zapadły w stosunkowo niedługim czasie po dokonaniu przez dłużnika nieodpłatnego przysporzenia majątkowego na rzecz pozwanej kosztem własnego majątku, a przed dokonaniem tej czynności zapadł wyrok z powództwa innego wierzyciela – B. R. (2) (12 marca 2009 r.). Sąd Okręgowy ocenił, że sam fakt dokonania przez dłużnika określonej czynności prawnej nie oznacza niejako „automatycznie” o naruszeniu praw wierzyciela, lecz będzie już o tym świadczyć sytuacja, w której nie może on zaspokoić swej wierzytelności z innego majątku dłużnika. W konsekwencji nie każda czynność prawna powodująca zmniejszenie majątku dłużnika może być uznana za krzywdzącą dla wierzycieli. Nie będzie ona miała takiego charakteru wówczas, jeżeli dłużnik w zamian za swoje świadczenie uzyskał ekwiwalent, który nadal znajduje się w jego majątku lub posłużył mu do zaspokojenia wierzycieli (wyrok SA w Lublinie z dnia 20 listopada 1996 r., I ACr 306/96, M. Praw. 2000, nr 2, s. 115; wyrok SN z 7 grudnia 1999 r., I CKN 287/98, LEX nr 147235).

Powyższe pozwala, zdaniem Sądu Okręgowego na przyjęcie, że dłużnik dokonując zaskarżonej czynności prawnej działał w świadomości pokrzywdzenia wierzycieli. Wiedział bowiem, że powyższy składnik majątkowy nie będzie mógł być przedmiotem zajęcia w ramach (ewentualnych) toczących się egzekucji po zakończeniu postępowań sądowych z udziałem powódki. Dokonał przy tym czynności nieodpłatnej mającej na celu przysporzenie obdarowanej matce korzyści kosztem swojego majątku. Nie ma przy tym znaczenia argumentacja pozwanej w przedmiocie znikomej wartości przedmiotowej działki, stanowiącej ugor o słabej klasie ziemi. Kwestia rozliczeń podatkowych z dokonanych darowizn oraz indywidualna klasyfikacja gruntu przez organ skarbowy w żaden sposób nie determinuje bezzasadności wytoczonego przez wierzyciela powództwa w trybie art. 527 k.p.c.

W ocenie Sądu Okręgowego, powyższe działanie dłużnika skutkowało jego niewypłacalnością w wyższym stopniu niż był dotychczas. Pokrzywdzenie wierzyciela w tym przypadku powstało na skutek takiego stanu majątku M. Z. (1), który powoduje niemożność, utrudnienie oraz odwleczenie zaspokojenia wierzyciela. Między czynnością prawną dłużnika, a pokrzywdzeniem wierzyciela istniał zatem związek przyczynowy, zaś pozwana niewątpliwie na skutek tej czynności osiągnęła korzyść majątkową. Korzyścią majątkową w rozumieniu art. 527 k.c. jest bowiem nabycie przez osobę trzecią prawa majątkowego, przedstawiającego pewną wartość, przy czym drugorzędne znaczenie ma cena nabycia (wyrok SA w Gdańsku z dnia 28 października 1999 r., I ACa 638/9, OSA 2002, z. 2, poz. 14).

Jednocześnie zdaniem Sądu Okręgowego spełniona była także trzecia z przesłanek skargi paulińskiej, to jest wiedza lub możliwość (przy zachowaniu należytej staranności) dowiedzenia się o tym przez osobę trzecią, zważywszy na domniemanie z art. 527 § 3 k.c., gdyż obdarowania jest matką dłużnika.

Dalej Sąd Okręgowy podkreślił, że przepis art. 533 k.c. wskazuje na możliwość zwolnienia się przez osobę trzecią od zadośćuczynienia roszczeniu wierzyciela żądającego uznania czynności za bezskuteczną, jeżeli zaspokoi tego wierzyciela albo wskaże mu wystarczające do jego zaspokojenia mienie dłużnika. Pozwana jednak – poza zarzutem przedawnienia, który jest bezzasadny z uwagi na treść art. 534 k.c. – nie przedstawiła żadnej służącej zaspokojeniu realnej wierzytelności dłużnika, która mogłaby doprowadzić do zaspokojenia powoda.

Sąd Okręgowy podniósł, że powód przedłożył do akt dwa tytuły wykonawcze, z których wynika, że posiada konkretne wierzytelności, stanowiące przedmiot żądanej przez niego ochrony, nadto stwierdzone prawomocnymi orzeczeniami sądowymi.

Z tych przyczyn, Sąd Okręgowy uznał za bezskuteczną w stosunku do powódki, której bezspornie przysługują względem M. Z. (1) wierzytelności wynikające z tytułów wykonawczych, tj. wyroku Sądu Rejonowego dla m. st. Warszawy w Warszawie, IX Wydział Gospodarczy z dnia 8 lipca 2009r. w sprawie IX GC 458/08 i wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie, XXIII Wydział Gospodarczy Odwoławczy z dnia 14 kwietnia 2010r. w sprawie XXIII Ga 60/10 w kwocie 98.744,50 zł, zaopatrzonych w klauzulę wykonalności, jak również wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie, XVI Wydział Gospodarczy z dnia 29 kwietnia 2009r. w sprawie XVI GC 124/08 i wyroku Sądu

Apelacyjnego w Warszawie, I Wydział Cywilny z dnia 20 sierpnia 2010r. w sprawie I ACa 173/10 w kwocie 814.565 zł - umowę darowizny niezabudowanej nieruchomości położonej w J., gmina P., dla której Sąd Rejonowy w Grójcu, V Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą KW nr KW Nr (...), zawartą w dniu 14 kwietnia 2009 r. pomiędzy pozwaną a M. Z. (1) i M. Z. (2) w formie aktu notarialnego.

O kosztach procesu Sąd orzekł w oparciu o przepisy art. 98 § 1 i 3 k.p.c.

Apelację od tego wyroku złożyła pozwana, która zaskarżyła wyrok w całości, zarzucając mu:

I. naruszenie przepisów postępowania mających istotny wpływ na wynik sprawy, tj.:

a. art. 321 § 1 kodeksu postępowania cywilnego poprzez wyrokowanie przez Sąd co do przedmiotu, który nie był objęty żądaniem, to jest orzeczenie przez Sąd w zakresie dotyczącym uznania za bezskuteczną umowy darowizny dokonanej pomiędzy pozwaną a M. i M. Z. (2) również w odniesieniu co do wierzytelności przysługującej stronie powodowej względem dłużnika M. Z. (1) wynikającej z wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie, XVI Wydział Gospodarczy z dnia 29 kwietnia 2009 roku, sygnatura akt: XVI GC 124/08 oraz wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie, I Wydział Cywilny z dnia 20 sierpnia 2010 roku, sygnatura akt: I ACa 173/10 w kwocie 814.565,00 zł;

b. art. 233 § 1 kodeksu postępowania cywilnego poprzez wyprowadzenie z zebranego w sprawie materiału dowodowego wniosków sprzecznych z zasadami logicznego rozumowania i doświadczenia życiowego, a mianowicie, że:

- przedstawione przez pozwaną składniki majątku dłużnika M. Z. (1) w postaci udziału w nieruchomości o wartości co najmniej (zgodnie z oszacowaniem dokonany przez Komornika) 956.700,00 zł nie są wystarczające do zaspokojenia wierzytelności strony powodowej w wysokości 98.744,50 zł;

- na skutek zawarcia umowy darowizny pomiędzy pozwaną a M. Z. (1) doszło do uszczuplenia jego majątku, co uniemożliwiło egzekucję wierzytelności strony powodowej, podczas gdy wartość udziału dłużnika w darowanej nieruchomości wynosi około 5.000,00 zł - 6.000,00 zł, a dłużnik M. Z. (1) posiada cały czas majątek, z którego może być skutecznie prowadzona egzekucja;

- czynność w postaci dokonania darowizny miała na celu pokrzywdzenie strony powodowej, podczas gdy w rzeczywistości stanowiła ona wyraz wdzięczności syna i synowej wobec matki;

c. art. 98 § 1 kodeksu postępowania cywilnego w związku z art. 102 kodeksu postępowania cywilnego poprzez obciążenie pozwanej kosztami postępowania w zawyżonej wysokości oraz poprzez nieodstąpienie przez Sąd od obciążania pozwanej kosztami mimo zaistnienia wyjątkowych okoliczności;

II. naruszenie przepisów prawa materialnego, tj.

a. art. 527 § 1 kodeksu cywilnego poprzez jego zastosowanie i uznanie za bezskuteczną w stosunku do strony powodowej czynności dłużnika M. Z. (1) - umowy darowizny na rzecz pozwanej jako dokonanej z pokrzywdzeniem strony powodowej, mimo że na skutek przedmiotowej czynności nie doszło do uszczuplenia majątku M. Z. (1), które to uszczuplenie mogłoby uniemożliwić lub utrudnić wyegzekwowanie przez stronę powodową wierzytelności objętej sporem w niniejszej sprawie;

b. art. 527 § 1 kodeksu cywilnego poprzez uznanie za bezskuteczną wobec strony powodowej całej umowy darowizny dokonanej na rzecz pozwanej w sytuacji, gdy nieruchomość została darowana pozwanej przez dłużnika M. Z. (1) oraz M. Z. (2) (byli oni współwłaścicielami tej nieruchomości na zasadach wspólności majątkowej małżeńskiej, a M. Z. (2) nie pozostaje dłużnikiem strony powodowej);

c. art. 533 kodeksu cywilnego poprzez jego niezastosowanie mimo, że pozwana wskazała stronie powodowej (wierzycielowi) majątek dłużnika M. Z. (1), z którego wierzyciel mógłby prowadzić egzekucję i uzyskać zaspokojenie

swoich roszczeń objętych niniejszym pozwem, tj. do kwoty 98.744,50 zł, a tym samym zaistniały przesłanki do zwolnienia pozwanej z obowiązku zadośćuczynienia roszczeniu wierzyciela;

d. art. 534 kodeksu cywilnego poprzez jego niezastosowanie i przyjęcie, że strona powodowa uprawniona była do żądania uznania za bezskuteczną czynności w postaci umowy darowizny również w stosunku do wierzytelności objętej wyrokiem Sądu Okręgowego w Warszawie, XVI Wydział Gospodarczy z dnia 29 kwietnia 2009 roku, sygnatura akt: XVI GC 124/08 oraz wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Warszawie, I Wydział Cywilny z dnia 20 sierpnia 2010 roku, sygnatura akt: I ACa 173/10 na kwotę 814.565,00 zł, mimo że żądanie w tym zakresie zostało zgłoszone przez stronę powodową pismem z dnia 26 marca 2015 roku, a zatem po upływie pięciu lat od zawarcia umowy darowizny, a pozwana w toku postępowania podniosła zarzut przedawnienia w stosunku co do tych żądań.

Pozwana zgłaszając powyższe zarzuty wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku w całości i oddalenie powództwa w całości oraz zasądzenie od strony powodowej na rzecz pozwanej kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych za II instancję i o ponowne rozstrzygnięcie w przedmiocie kosztów za pierwszą instancję ewentualnie o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Powód wniósł o oddalenie apelacji oraz zasądzenie od pozwanej na rzecz powoda kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja była nieuzasadniona.

W pierwszej kolejności należało rozważyć zarzuty naruszenia prawa procesowego, a szczególnie zarzut orzeczenia ponad żądanie, tj. naruszenia art. 321 § 1 k.p.c., bowiem jest on istotny w świetle sformułowanych pozostałych zarzutów apelacji związanych z ilością i wysokością chronionych wierzytelności, a także naruszenia art. 534 k.c.

Zarzut naruszenia art. 321 § 1 k.p.c. był chybiony. Załącznik do protokołu rozprawy z dnia 26 marca 2015 r. jest tylko podsumowaniem ustnego stanowiska strony powodowej sformułowanego na rozprawie 8 listopada 2011 r. (k-184), w trakcie którego została wymieniona wierzytelność wynikająca z wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie XVI GC 124/08 oraz wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie I ACa 173/10 w kwocie 814 565 zł. Trzeba zwrócić uwagę, że załącznik do protokołu rozprawy nie ma znaczenia autonomicznego, jego rola jest pomocniczą w stosunku do obowiązującej zasady ustności rozprawy. Powinien ograniczać się do zreferowania i streszczenia ustnych wywodów i wniosków przedstawionych uprzednio na rozprawie (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 listopada 2003 r., I CK 229/02, Legalis nr 62821). Pełnomocnik powoda doprecyzował jedynie wierzytelność wskazaną na rozprawie. W tej sprawie zatem nie doszło, jak to podnosi skarżąca, do wyrokowania w zakresie wierzytelności nieobjętej żądaniem.

Nie można również podzielić poglądu, że doszło do wskazania wierzytelności po upływie terminu zawitego określonego w art. 534 k.c. Termin z art. 534 k.c. jest terminem zawitym prawa materialnego. Z chwilą jego upływu roszczenie niedochodzone wygasa, a okoliczność tę sąd zawsze uwzględnia z urzędu. Termin z art. 534 k.c. przerywa się z chwilą wystąpienia przez wierzyciela ze skargą pauliańską w stosunku do konkretnej czynności dłużnika. W pozwie musi zatem zostać zaskarżona czynność, natomiast istnienie wierzytelności podlegającej ochronie, powód musi udowodnić w toku procesu, bowiem dla uwzględnienia skargi pauliańskiej niezbędne jest m.in. wykazanie, że strona domagająca się ochrony jest wierzycielem dłużnika, który dokonał czynności. Nie ma przeszkód, aby wierzytelność była wykazywana także później, a także, aby zgłoszono do ochrony kolejne wierzytelności, skoro czynność została zaskarżona w terminie.

Trafnie zatem ustalając stan faktyczny i oceniając zasadność roszczenia Sąd Okręgowy uwzględnił obie wierzytelności powódki.

Niezasadny był zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c.

Należy podzielić utrwalony w orzecznictwie pogląd, że do naruszenia przepisu art. 233 § 1 k.p.c. mogłoby dojść tylko wówczas, gdyby wykazano uchybienie podstawowym regułom służącym ocenie wiarygodności i mocy poszczególnych dowodów, tj. regułom logicznego myślenia, zasadzie doświadczenia życiowego i właściwego kojarzenia faktów (np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2005r. sygn. akt III CK 314/05, LEX 172176). Skuteczne postawienie powyższego zarzutu wymaga więc wykazania, że sąd uchybił zasadom logicznego rozumowania bądź doświadczenia życiowego, to bowiem może być jedynie przeciwstawione uprawnieniu sądu do dokonywania swobodnej oceny dowodów. Nie jest wystarczające przekonanie o innej niż to przyjął sąd wadze poszczególnych dowodów i ich odmiennej ocenie niż ocena sądu.

Pozwana nie wskazuje na tego typu uchybienia Sądu pierwszej instancji, uzasadnienie zarzutu naruszenia tego przepisu jest niezwykle lakoniczne, nie wskazuje, jakie dowody zdaniem skarżącej Sąd Okręgowy ocenił wadliwie. Pozwana jedynie ogólnie wskazuje, że jej zdaniem wadliwa ocena dowodów doprowadziła Sąd Okręgowy do błędnego stanowiska, że umowa darowizny została dokonana z pokrzywdzeniem wierzyciela, gdy zdaniem skarżącej, wartość darowanego prawa wynosi 5000-6000 zł, a pozwana nie wskazała majątku, z którego wierzyciel może się zaspokoić, gdy tymczasem posiada on udział w nieruchomości o wartość co najmniej 956 700 zł.

Przypomnieć więc należy, że przyjmuje się, że skargę pauliańską uzasadnia każde powiększenie niewypłacalności dłużnika, bez względu na jego rozmiar (wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z 19 marca 1997 r, I ACa 27/97, Legalis). W orzecznictwie Sądu Najwyższego prezentowany jest pogląd, na który trafnie wskazał Sąd pierwszej instancji, że pokrzywdzenie powstaje wskutek takiego stanu majątku dłużnika, który powoduje niemożność, utrudnienie lub odwleczenie zaspokojenia wierzyciela (wyroki z 28 listopada 2001 r., IV CKN 525/00, Lex nr 53110, z dnia 29 czerwca 2004 r., II CK 367/03, Lex nr 174173). W tego typu sprawie wystarcza wykazanie przez wierzyciela, że wobec stanu majątku dłużnika niemożliwe jest zaspokojenie wierzytelności skarżącego (wyrok Sądu Najwyższego z 24 stycznia 2000 r., III CKN 554/98, Lex nr 52736). Dodatkowo bezpłatność przysporzenia eliminuje konieczność wykazywania przez wierzyciela (powoda) stanu wiedzy osoby trzeciej, że dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli.

W tym kontekście wskazać należy, że Sąd Okręgowy poczynił szczegółowe ustalenia faktyczne, które nie są kwestionowane w apelacji odnośnie stanu majątku dłużnika, tj. że w istocie jedynym wartościowym składnikiem jego majątku jest udział w nieruchomości w M. (o wartości na 2011 r. 3 843 900 zł)- uprzednio w ramach wspólności ustawowej wynoszący 7/10, zaś obecnie po rozwodzie 35/100, przy czym jego wartość oszacowana została na kwotę 956 700 zł, a nadto, że nieruchomość w M. jest obciążona hipotekami na kwotę przekraczającą 2 000 000 zł. Pozwana nie kwestionowała również, że z udziału dłużnika prowadzona jest egzekucja na rzecz powoda i innego wierzyciela na kwotę należności głównych przekraczającą 1 000 000 zł, zaś sam dłużnik jest osobą bezrobotną, nie uzyskuje żadnych dochodów pozostając na utrzymaniu rodziców. Powyższe trafne ustalenia faktyczne podlegają uzupełnieniu w świetle nowych dowodów zaofiarowanych w sprawie przez powoda, których nie kwestionowała pozwana, tj. postanowienia Sądu Rejonowego w Piasecznie z dnia 14 kwietnia 2017 r. (I Co 2217/14) oraz oświadczenia powoda. Na podstawie powyższych dokumentów Sąd Apelacyjny ustala dodatkowo, że w toku egzekucji

własność udziału 35/100 dłużnika w nieruchomości położonej w M., stanowiącej działkę ew. nr (...)z obrębu M., dla której prowadzona jest księga wieczysta nr (...) została przysądzona na rzecz powoda za cenę 717 525 zł, zaś powód zaliczył tę wartość na własne wierzytelności wobec dłużnika do kwoty 491 724,86 zł. W tym miejscu wskazać należy, że pozwana nie kwestionowała przedstawionych dokumentów, z tym, że wyprowadzała z nich odmienne wnioski niż czynił to powód, bowiem zdaniem pozwanej wierzytelność objęta niniejszym postępowaniem, tj. w kwocie 98.744,50 zł została zaspokojona, co przemawiało za uwzględnieniem jej apelacji. Stanowisko pozwanej nie zasługiwało na uwzględnienie z podanych już wyżej przyczyn oraz przyjęcia, tak przez Sąd Okręgowy, jak i przez sąd odwoławczy, że obie wskazane przez powoda wierzytelności, tj. także w kwocie 814.565,00 zł były objęte żądaniem ochrony w niniejszej sprawie. Z powyższego jasno wynika, że aktualnie, w świetle nowych okoliczności, powód jedynie w części-wynikającej z oświadczenia powoda z 15 marca 2017 r. -zaspokoił swoje żądanie poprzez przejście udziału dłużnika w nieruchomości w M., zatem doszło do redukcji wysokości wierzytelności. Skoro więc rozdysponowany został majątek dłużnika wskazany przez pozwaną jako ten, który miał zaspokoić powoda i wierzytelności powoda

objęte tym postępowaniem nadal nie zostały pokryte, to Sąd Apelacyjny uznaje, dzieląc trafne nadal, pomimo zmiany okoliczności faktycznych, stanowisko Sądu Okręgowego, który przyjął, że majątek dłużnika nie wystarcza na pokrycie jego długów, dłużnik jest i był niewypłacalny także w dacie czynności, gdyż w dacie dokonywania spornej czynności toczyły się przeciwko dłużnikowi procesy o wymagalne wierzytelności powoda na kwotę około 900 000 zł, a także drugiego wierzyciela na kwotę około 100 000 zł. Dłużnik miał więc świadomość, jakich kwot dochodzą od niego wierzyciele. Zważywszy na stan majątku dłużnika, należało przyjąć, jak to uczynił Sąd pierwszej instancji, że dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli, bowiem stan niewypłacalności z chwili darowizny kształtuje takie domniemanie prawne. Nowe ustalone w sprawie okoliczności jedynie potwierdziły to słuszne stanowisko Sądu pierwszej instancji.

Prawidłowo także Sąd Okręgowy uznał, że bez znaczenia pozostaje wartość prawa, które zostało darowane przez dłużnika pozwanej, którą strony w spornej czynności określiły na 9000 zł. Dodatkowo wskazać należy, ponad trafne wywody Sądu pierwszej instancji, że poza sporem pozostaje, że prawo darowane przez dłużnika matce nie było obciążone, zatem egzekucja z tego prawa mogłaby się okazać skuteczna. Wyzbycie się tego prawa przez dłużnika powiększyło jego niewypłacalność, co również trafnie przyjął Sąd Okręgowy. Wobec przejęcia przez powoda udziału dłużnika w nieruchomości w M. bez zaspokojenia wierzytelności w całości, prawo darowane przez dłużnika pozwanej, stanowi aktualnie jedyny majątek, z którego powód może dochodzić zaspokojenia.

Odnosząc się do zarzutu związanego z faktem, że darowizny na rzecz pozwanej dokonali oboje małżonkowie M. i M. Z. (2), co zdaniem skarżącej nie dawało podstaw do uznania za bezskuteczną całość umowy, wskazać należy na jego bezzasadność.

Zasadniczo wierzyciel nie może zaspokoić się z majątku wspólnego, jeżeli dług został zaciągnięty bez zgody obojga małżonków, przy czym taka okoliczność nie była podnoszona przez pozwaną w toku procesu przed Sądem Okręgowym. Jednocześnie zważywszy na rodzaj wierzytelności wydaje się, że taka zgoda małżonka nie była konieczna, skoro wynikają one z prowadzonej przez dłużnika działalności gospodarczej. Nawet jednak w takiej sytuacji, tj. braku zgody małżonka na zaciągnięcie zobowiązania, nie przeszkadza to we wniesieniu skargi pauliańskiej oraz uznaniu za bezskuteczną czynności prawnej dokonanej przez oboje małżonków (np. uchwała Sądu Najwyższego z 12 maja 2011 r., III CZP 19/11, Legalis).

Nieuzasadnione były zarzuty dotyczące wadliwego rozstrzygnięcia o kosztach procesu przez Sąd Okręgowy. Wbrew stanowisku skarżącego koszty procesu zostały właściwie określone zważywszy na wartość przedmiotu sporu wskazaną w niniejszej sprawie. Od tej kwoty została naliczona opłata od pozwu, a także koszty zastępstwa procesowego. Nieuzasadnione jest stanowisko, że koszty winny być liczone od kwoty 5000-6000 zł, tj. podawanej przez pozwaną wartości darowizny. Kwestie wartości przedmiotu sporu w tego typu sprawie zostały wyjaśnione przez Sąd Najwyższy, który wskazał, że w sprawie opartej na roszczeniu z art. 527 k.c. wartość przedmiotu sporu powinna być określone jako kwota równa wierzytelności powoda, która ma być chroniona tą skargą (postanowienia z 12 stycznia 2007 r., IV CZ 105/06, Legalis czy z 7 maja 2008 r., II CZ 25/08, Lex nr 420391). W konsekwencji zatem przyjęcie przez Sąd Okręgowy do wyliczenia wysokości kosztów kwoty podanej w pozwie przez powoda (98 745 zł) było prawidłowe.

Jednocześnie niezasadny był też zarzut naruszenia art. 102 k.p.c.

Zgodnie z art. 102 k.p.c. w wypadkach szczególnie uzasadnionych sąd może zasądzić od strony przegrywającej tylko część kosztów albo nie obciążać jej w ogóle kosztami. Sposób skorzystania z przepisu art. 102 k.p.c. jest suwerennym uprawnieniem jurysdykcyjnym sądu orzekającego i do jego oceny należy przesądzenie, czy wystąpił szczególnie uzasadniony wypadek, który uzasadnia odstępnie, a jeśli tak, to w jakim zakresie, od generalnej zasady obciążenia kosztami procesu strony przegrywającej spór (wyrok Sądu Najwyższego z 19 maja 2006 r., sygn. III CK 221/05, Legalis). Ustalenie, czy w danych okolicznościach zachodzą „wypadki szczególnie uzasadnione”, ustawodawca pozostawia swobodnej ocenie sądu, która następuje niezależnie od przyznanego zwolnienia od kosztów sądowych (wyrok Sądu Najwyższego z 22.11.2006 r., V CSK 292/06, Legalis).

W odniesieniu do zasady słuszności w art. 102 k.p.c. określone zostały przesłanki, których zaistnienie warunkuje możliwość obciążenia strony przegrywającej jedynie częścią kosztów albo nieobciążania jej w ogóle tymi kosztami. Obejmują one wystąpienie w sprawie wypadków szczególnie uzasadnionych, które powodują, że zasądzenie kosztów na rzecz wygrywającego przeciwnika w całości, a nawet w części, byłoby sprzeczne z powszechnym odczuciem sprawiedliwości oraz zasadami współżycia społecznego. Zalicza się do tych „wypadków” okoliczności związane z przebiegiem postępowania, jak charakter dochodzonego roszczenia, jego znaczenie dla strony, przedawnienie roszczenia, subiektywne przekonanie o zasadności roszczenia wsparte na obiektywnych podstawach, które jednak doznaje osłabienia w postępowaniu apelacyjnym. Do warunków leżących poza procesem należy sytuacja majątkowa i życiowa strony (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 września 2013 r., I CZ 183/12). Biorąc pod uwagę, że stosowanie art. 102 k.p.c. jest przejawem dyskrecjonalnej władzy sędziego, zmiana postanowień w tym zakresie może być jedynie wyjątkowa i spowodowana rażącym naruszeniem przepisów. Należy za judykaturą uznać, że zastosowanie art. 102 k.p.c. uzasadnia subiektywne przekonanie powoda o zasadności roszczenia, które jednak ze względu na upływ terminu nie może być przez niego dochodzone na drodze sądowej, (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 grudnia 1979 r. III PR 78/79).

W ocenie Sądu Apelacyjnego w tej sprawie nie zachodzi szczególnie uzasadniony wypadek, który powinien skłonić Sąd Okręgowy do odstąpienia od obciążania pozwanej obowiązkiem zwrotu kosztów procesu na rzecz powoda. Apelacja pozwanej nie zawiera żadnych uzasadnionych argumentów w tym zakresie. Pozwana nie wyjaśnia w jaki sposób „specyfika” niniejszego postępowania winna rzutować na rozstrzygnięcie o kosztach procesu. Wskazywany wiek i stan zdrowia pozwanej nie stanowi zaś wystarczających przesłanek do zastosowania dobrodziejstwa art. 102 k.p.c.

Z tych przyczyn apelacja była niezasadna i podlegała oddaleniu na podstawie art. 385 k.p.c.

O kosztach postępowania apelacyjnego orzeczono na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w zw. z art. 108 § 1 k.p.c.

Robert Obrębski Beata Byszewska Katarzyna Jakubowska-Pogorzelska